ופרקי תומות מאבלי וטמאו כל המאניה - לימוד לדורות

אות ד

דבר אחר (ר"ל) הנוטל ידיו ומגבב בכל מקום שהוא ידיו ה"ר אליעזר הגדול אומר אם הגיע לכלי ראשון ונגע בו אינו מטמא אלא אם כן נגע בו בכל ידיו ר"ל אם נגע בו בכל ידי

מסורת המדרש

ויעבר א׳ תנ״י נח״יב. **״ויהי אור״ זה אברהם** זוהר ח״א רנב:. ע״ע זוהר שם קמא: **א״ת ״העיר״ אלא ״האיר״** ראה: שמו״ר פט״ו״כו. תנ״י נח״א. שו״ט סק״י. זוהר ח״א רנו:. ח״ב קמז:. ילקו״ש: ישעי׳ תמז. **תהלים תתפט.** ע״ע: שו״ט פ״א. זוהר ח״א קמב. **״יום״ זה יעקב** ראה: להלן פס״ח־י׳. פפ״ד־ו״א. ילקו״ש רצא קיח. **״יום אחד״ יום הכיפורים** להלן פ״ג־ח. ע״ע: תדא״ר פ״א. תנ״י כאן־כח. פסי״ר פכ״ג (פ״ג י׳ הדברות)־י״א. ילקו״ש **תהלים תתפח.**

א) ׳וַיַּעֲבֹר אֱלֹהִים רוּחַ עַל הָאָרֶץ׳ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַד מָתַי יִהְא הָעוֹלָם מִתְנַהֵג בַּאֲפֵלָה תָּבוֹא הָאוֹרָה ׳וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אוֹר׳ זֶה אַבְרָהָם הָדָא הוּא דִכְתִיב (ישעיה מא, ב) **׳מִי הֵעִיר מִמִּזְרָח צֶדֶק וְגוֹ׳׳ אַל תִּקְרֶא ׳הֵעִיר׳ אֶלָּא הֵאִיר ׳וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָאוֹר יוֹם׳ זֶה יַעֲקֹב ׳וְלַחֹשֶׁךְ קָרָא לָיְלָה׳ זֶה עֵשָׂו ׳וַיְהִי עֶרֶב׳ זֶה עֵשָׂו ׳וַיְהִי בֹקֶר׳ זֶה יַעֲקֹב ׳וַיְהִי עֶרֶב׳ עַרְבוֹ שֶׁל עֵשָׂו ׳וַיְהִי בֹקֶר׳ בּוֹקְרוֹ שֶׁל יַעֲקֹב ׳יוֹם אֶחָד׳ שֶׁנֶּאֱמַר** (זכריה יד, ז) **׳וְהָיָה יוֹם אֶחָד הוּא יְוֻדַע לַה׳ לֹא יוֹם וְלֹא לָיְלָה וְגוֹ׳׳. דָּבָר אַחֵר ׳יוֹם אֶחָד׳ שֶׁנִּתַּן לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְאֵיזֶה זֶה יוֹם הַכִּפּוּרִים.**

והצילם, על שם — שנאמר: **״ויעבר אלהים רוח על הארץ וישכו המים״**, ויצאו ובנו את העולם בשניה. ושוב חטאו נמרוד ודור ההפלגה, **״עשרה דורות מנח ועד אברהם... היו מכעיסין — את ה׳ — ובאין״ וכו׳** (אבות ה, ב). **אמר הקב״ה: עד מתי יהא העולם מתנהג באפילה** — ובטעות של עבודה זרה ואי ידיעת ה׳?! **תבא האורה** — של אמונת האמת! וזהו: **״ויאמר אלהים יהי אור״**, ומיהו האור? **זה אברהם** — שבא מאור כשדים לארץ־כנען ועורר את כל באי עולם לאמונת השי״ת, והאיר את העולם באור האמת והצדק, **הדא הוא דכתיב** — זהו שנאמר: **״מי העיר ממזרח, צדק יקראהו לרגלו״** — מי העיר את אברהם לבא ממזרחו של עולם (— אור כשדים), וללכת בכל העולם ולקרא בכל מדרך כף רגלו אל באי העולם אל הצדק? הלא אני ה׳! (עפ״י רש״י ומצודות שם) זהו פשוטו, ומדרשו של מקרא על אברהם בעצמו: **״ישנים היו אומות העולם מלבא תחת כנפי השכינה, ומי העירן לבא לחסות תחת כנפי השכינה? אברהם, שנאמר: ״מי העיר״** (יל״ש ישעיה תמ״ז, ושוח״ט ק״י ועיי״ש), והוא הראשון שהאיר את הצדק בעולם — **אל תקרי ״העיר״, אלא ״האיר״** — **״התחיל להאיר״** (שמו״ר ט״ו כ״ו ועיי״ש עוד). **״ויקרא אלהים לאור יום״ — זה יעקב** — שנקרא **״שמש״** (להלן פרק ס״ח, י, ועי׳ ברש״י ומ״כ שם), שאורו מאיר וזורח בעולם בעתות גאולה הנקראות **״יום״**, **״ולחושך קרא לילה״ — זה עשו** — שמחשיך לעולם בעת הגלות הנקראת **״לילה״**. **״ויהי ערב״ — זה עשו**, ששולט בעולם בתחילה, והם אומות העולם מבני עשו השולטים על ישראל בזמן הזה, ואח״כ — **״ויהי בוקר״ — זה יעקב**, שישלטו בניו בעולם לבסוף. ואין שניהם שולטים כאחד, אלא: **״ויהי ערב״ — ״ערבו״ של עשו** — ״שיעריב שמשו״ ויכבה אורו, ואז — **״ויהי בוקר״ — ״בוקרו״ של יעקב** — ״שיאיר בוקרו״ ויזרח אורו, בעת הגאולה העתידה. **״יום אחד״** — וזה יהיה ביום המיוחד, המוכן והידוע להקב״ה מבראשית, לגאולת ישראל (ועי׳ לעיל א, ד, על שמו של משיח), **שנאמר: ״והיה יום אחד, הוא יודע לה׳, לא יום ולא לילה, והיה לעת ערב יהיה אור״** — ועל הגאולה העתידה נאמר.

דבר אחר: ״יום אחד״ — זהו היום המיוחד שבכל שנה ושנה — **שנתן לו הקב״ה** — ליעקב, בעולם הזה, בימי שלטונו של עשו, שביום הזה אין השטן — שרו של עשו — שולט בו, **ואיזה** — יום הוא? **זה יום הכפורים** — הנקרא ״יום אחד״, שנאמר (תהלים קלט, טז): **״ימים יוצרו ולו אחד בהם״** — הרבה ימים יוצר ה׳, ובהם בחר לו יום אחד — **״זה יום הכיפורים לישראל״** (תנדבא״ר א) — שאין בו לשטן רשות להשטין **״השטן״ — בגימטריא שלש מאות וששים וארבעה, שלש מאות**

ד. ר׳ שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ פָּתַר קְרָיָא בַּגָּלְיוֹת ׳וְהָאָרֶץ הָיְתָה תֹהוּ׳ זֶה גָּלוּת בָּבֶל שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה ד, כג) **׳רָאִיתִי אֶת הָאָרֶץ וְהִנֵּה תֹהוּ׳ ׳וָבֹהוּ׳ זֶה גָּלוּת מָדַי** (אסתר ו, יד) **׳וַיַּבְהִלוּ לְהָבִיא אֶת הָמָן׳ [׳וְחֹשֶׁךְ׳ זֶה גָּלוּת יָוָן שֶׁהֶחֱשִׁיכָה עֵינֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל בִּגְזֵרוֹתֵיהֶן שֶׁהָיְתָה אוֹמֶרֶת לָהֶם כִּתְבוּ עַל קֶרֶן הַשּׁוֹר שֶׁאֵין לָכֶם חֵלֶק בֵּאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל] ׳עַל פְּנֵי תְהוֹם׳ זֶה גָּלוּת מַמְלֶכֶת הָרְשָׁעָה שֶׁאֵין לָהֶם חֵקֶר כְּמוֹ הַתְּהוֹם מָה הַתְּהוֹם הַזֶּה אֵין לוֹ חֵקֶר אַף הָרְשָׁעִים כֵּן ׳וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת׳ זֶה רוּחוֹ שֶׁל מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ הֵיאַךְ מַה דְּאַתְּ אָמַר**

מסורת המדרש

ד. ר״ש פתר בגלויות פסי״ר פל״ד (אנכי מנחמכם)־ו׳. ילקו״ש כאן ד (כה״ע). ע״ע: מכילתא יתרו בחדש פ״ט. להלן: פס״ד־ד ובנ״ש. פמ״ד־ח״. שמו״ר פנ״א־ז׳. ויק״ר: פי״ג־ה. ספט״ו׳. תנחומא: ויצא־ב. תזריע־יא. שו״ט פנ״ב. ילקו״ש: לך עז. שמיני תקלו. **יין החשיכה עיניהם** מכילתא שם. להלן פט״ז. פמ״ד. ויק״ר שם ושם. תנחומא תזריע שם. ילקו״ש לך שמיני. שם. **״ורוח אלקים״ רוחו של משיח** להלן פ״ח־א. ויק״ר פי״ד־א. פסי״ר פל״ד שם. זוהר ח״א רמ:. ע״ע זוהר ח״א קצב:

ד. רבי שמעון בן לקיש פתר קריא — פירש את המקראות — האמורים למעלה — **[במלכיות]** (כן נראית לנכונה הגירסא, וכ״ה ביל״ש כאן ד, ובדפוס ע״פ עץ־יוסף, וכן בכל המאמר הזה ״מלכות״, ולא כגי׳ ווילנא הנראית מצונזרת, ״גלויות״) — העתידות למלוך בעולם ועל ישראל, שעליהן רמז הכתוב סימן לעתיד לבא בעולם: **״והארץ היתה תוהו״ — זו מלכות בבל** — של נבוכדנצר, שהחריבה את מקדשנו ואת ארצנו, והשיבה את העולם לתוהו, **שנאמר** — בחורבן הבית: **״ראיתי את הארץ והנה תוהו״** (ונדרש ונתבאר לעיל סי׳ א). **״ובוהו״ — זו מלכות מדי** — של אחשורוש, שמשלה על גולת ישראל, אחרי מלכות בבל, וגזרה להשמיד ולהרוג ולאבד את כל היהודים, ובבהילות וחפזון פעלה אסתר המלכה להצלתם, ובבהילות וחפזון עשה ה׳ את נס הצלתם, **שנאמר: ״ויבהילו להביא את המן אל המשתה אשר עשתה אסתר״** — ומשם בא הנס, ומפרש ״בוהו״ — מלשון בהילות וחפזון, (עי׳ עוד במהרז״ו). **״וחושך״ — זו מלכות יון** — של אנטיוכוס, שמשלה על ישראל בארץ־ישראל אחרי מלכות פרס ומדי, **שהחשיכה עיניהן של ישראל** — מאור התורה ואמונת ה׳ — **בגזירותיהן, שהיתה אומרת להם: ״כתבו על קרן השור — ״כל מי שיש לו שור״** (תנחו׳ תזריע יא) — **שאין לכם חלק בא-להי ישראל״, ״ואם לאו — גזרין עליו הריגה״** (תנחו׳ שם, ועי׳ רד״ל בשם מגילת־תענית ספ״ב) ועל קרן השור — לפרסום (יפ״ת) או כדי להזכיר שכבר עשו כן בעגל (עי׳ רש״י כאן). **״על פני תהום״ — זו מלכות** — רומי (ועי׳ בביאורנו לדברים רבה א, תחילת סי׳ טז שהיא ״אדום״) **הרשעה** — שמשלה על ישראל בארץ ישראל, והחריבה את מקדשנו ואת ארצנו והגלונו מאדמתנו, וגזרה עלינו שמדות (ומרומי העתיקה נתפשטו מלכיות הרשעה בעולם המחזיקות בדת הרומית, ומצירות לישראל עד עת קץ, ולכולן יקראו חז״ל, ״רומי״, ״אדום״ או ״מלכות הרשעה״, ועי׳ ד״ר סימנים טז—כ, ובביאורנו שם) — **שאין לה חקר** — מתי יגיע קיצה ועת עונשה וביטולה מן העולם, שמושלת עלינו בקושי מאז — **כמו התהום** — ולכן כינה אותה הכתוב ״תהום״ — **מה תהום הזה אין לו חקר** — איה סופו וקיצו — **אף הרשעים** — האלו — **כן**, (עי׳ שבת יא.). **״ורוח אלהים מרחפת״** — **זו רוחו** — רוח אלהים — **של מלך המשיח** — שברוח זו ימלוך על כל העולם, **היאך מה דאת אמר** — כמו שנאמר

וששים וארבעה ימים יש לו רשות להשטין, וביום הכיפורים — שהוא היום היחיד משלש מאות וששים וחמישה ימים שבשנת חמה — **אין לו רשות להשטין״** (עפ״י יומא כ.).

ד. רבי שמעון בן לקיש פתר קריא — פירש את המקראות — האמורים למעלה — **[במלכיות]** (כן נראית לנכונה הגירסא, וכ״ה ביל״ש כאן ד, ובדפוס ע״פ עץ־יוסף, וכן בכל המאמר הזה ״מלכות״, ולא כגי׳ ווילנא הנראית מצונזרת, ״גלויות״) — העתידות למלוך בעולם ועל ישראל, שעליהן רמז הכתוב סימן לעתיד לבא בעולם: **״והארץ היתה תוהו״ — זו מלכות בבל** — של נבוכדנצר, שהחריבה את מקדשנו ואת ארצנו, והשיבה את העולם לתוהו, **שנאמר** — בחורבן הבית: **״ראיתי את הארץ והנה תוהו״** (ונדרש ונתבאר לעיל סי׳ א). **״ובוהו״ — זו מלכות מדי** — של אחשורוש, שמשלה על גולת ישראל, אחרי מלכות בבל, וגזרה להשמיד ולהרוג ולאבד את כל היהודים, ובבהילות וחפזון פעלה אסתר המלכה להצלתם, ובבהילות וחפזון עשה ה׳ את נס הצלתם, **שנאמר: ״ויבהילו להביא את המן אל המשתה אשר עשתה אסתר״** — ומשם בא הנס, ומפרש ״בוהו״ — מלשון בהילות וחפזון, (עי׳ עוד במהרז״ו). **״וחושך״ — זו מלכות יון** — של אנטיוכוס, שמשלה על ישראל בארץ־ישראל אחרי מלכות פרס ומדי, **שהחשיכה עיניהן של ישראל** — מאור התורה ואמונת ה׳ — **בגזירותיהן, שהיתה אומרת להם: ״כתבו על קרן השור — ״כל מי שיש לו שור״** (תנחו׳ תזריע יא) — **שאין לכם חלק בא-להי ישראל״, ״ואם לאו — גזרין עליו הריגה״** (תנחו׳ שם, ועי׳ רד״ל בשם מגילת־תענית ספ״ב) ועל קרן השור — לפרסום (יפ״ת) או כדי להזכיר שכבר עשו כן בעגל (עי׳ רש״י כאן). **״על פני תהום״ — זו מלכות** — רומי (ועי׳ בביאורנו לדברים רבה א, תחילת סי׳ טז שהיא ״אדום״) **הרשעה** — שמשלה על ישראל בארץ ישראל, והחריבה את מקדשנו ואת ארצנו והגלונו מאדמתנו, וגזרה עלינו שמדות (ומרומי העתיקה נתפשטו מלכיות הרשעה בעולם המחזיקות בדת הרומית, ומצירות לישראל עד עת קץ, ולכולן יקראו חז״ל, ״רומי״, ״אדום״ או ״מלכות הרשעה״, ועי׳ ד״ר סימנים טז—כ, ובביאורנו שם) — **שאין לה חקר** — מתי יגיע קיצה ועת עונשה וביטולה מן העולם, שמושלת עלינו בקושי מאז — **כמו התהום** — ולכן כינה אותה הכתוב ״תהום״ — **מה תהום הזה אין לו חקר** — איה סופו וקיצו — **אף הרשעים** — האלו — **כן**, (עי׳ שבת יא.). **״ורוח אלהים מרחפת״** — **זו רוחו** — רוח אלהים — **של מלך המשיח** — שברוח זו ימלוך על כל העולם, **היאך מה דאת אמר** — כמו שנאמר

שור שור ושור חמור וגמל • וכגון שכן שוורים רלאשונים רלאה בהמות אחרות ולא עגת וכבמיא שמייה כין שוורים אחרונים ואחי שפיר סלה סוגיא כרב זביד ולא כרב אלעפ שפיכא סוגיא דשמעתין כרב פפא וגרלאה לרי״י הכל תרי בעיות באם מגלה לומר דשור בתר שוורים שדינן ליה דאיכא תרי מעמי דסברא למסדייה בתר קמאי ובתר שוורים שכן מיט חמור וגמל שור שור ושור מהו מסדינן ליה בתר קמאי או בתר שוורים שכן מיט:

יום ט״ז בחדש זה כ׳ • גרלאה דנ׳ פעמים בכ״ח בחדש לכ״ע אי מועד וכגלה נמי קונעת וכתה תמ״ג דליכא אלא שני פעמים סוף ל׳ יום דלמא סוף ל׳ יום גרים אלא ט״ז בחדש גרים כמו ריש ירחא וריש ירחא וריש ירחא דקבע וסתה בב׳ לחודש הלו כדמסמע בשילהי בעוא כוסים (נדה ל׳ ע״ב) וכמו שבת שבת ובבת דסני בשלם פעמים אלא סוף ז׳ גרים אלא יום שבת והיכא דאין שם היום גורם ולא שם מנין בחדש בגון אם לאחה היום ולסוף עברים גרלאיתה זו גרלאה וחזרה גרלאתה לסוף עברים לכ״ע אין גרלאתה מן המנין דהא סוף עברים גרים וכן משמע בגמרא בפ׳ אלמה (ל׳ סב:) דסגן היתה לעזרה גרלאה ליום ט״ו ומיתה ליום עברים זה וזה אחרים שיגתה נ״פ ליום עברים אחר יום ט״ו ואחר יום כ׳ שאין אלמה קובעת כ׳ אלמא נמי נ״פ ליום כ׳ ואין גרלאתה של ט״ו יום מן המנין ואין גרלאה נחלק משום דאסתם עזרה גרלאה ועוד מדקאמר שאין אלמה קובעת ס׳ משמע דפסיקא ליה הכי בכל הכתים ולפ״ז אם עגת יום ל׳ ויום כ׳ לא עגת יום ג׳ עגת ויום ד׳ לא עגת יום ה׳ עגת ויום ו׳ לא עגת אין נעשה מועד לכ״ע עד שיעלם בדלוג ואין גרלאתה מן המנין ומיתה דגבי גרלאה שור ולא עגת הי גרלאתה מן המנין ומריך לחלק בין סרוגים של ימים לסילוגים של שוורים: דלאם

שור שור ושור חמור וגמל *מהו דאי שור בתרא בתר שוורים שדינן ליה ואבתי לשוורים הוא דאייעד למידי אחרינא לא אייעד או דילמא דאי שור בתרא בתר חמור וגמל שדינן ליה ואייעד ליה לבולהו מיני או דילמא בתר שוורים שדינן ליה ואבתי לשוורים הוא דאייעד למינא אחרינא לא אייעד שבת שבת ושבת אחד בשבת ושני בשבת *מהו הא שבת בתרייתא בתר שבת הוא דשדינן ליה ואבתי לשבת הוא דאייעד לימות החול לא אייעד או דילמא בתר אחד בשבת ושני בשבת שדינן ליה ואייעד ליה לכולי יומא ה׳ בשבת ועד שבת ושבת שבת ושבת *מהו הא שבת קמייתא בתר ה׳ בשבת וע״ש שדינן ליה ואייעד לכולהו יומי או דילמא הא שבת קמייתא בתר שבתות הוא דשדינן ליה ולשבתות הוא דאייעד *תיקו: *נגח שור יום ט״ז בחודש זה ויום ט״ז בחודש זה ויום ט״ז בחודש זה פלוגתא דרב *ושמואל *דאתמר ראתה יום ט״ז בחדש זה ויום ט״ז בחדש זה ויום י״ז בחדש זה רב אמר קבעה לה וסת ושמואל אמר *עד שתשלש בדילוג אמר רבא *שמע קול שופר ונגח קול שופר ונגח נעשה מועד לשופרות פשיטא מהו דתימא הך שופר קמא סיומא בעלמא הוא דנקטיה קמ״ל: *מתני׳ *שור של (ה)ישראל שנגח שור של הקדש ושל הקדש שנגח לשור של הדיוט פטור שנאמר °שור רעהו ולא שור של הקדש *שור של ישראל שנגח לשור של כנעני׳ פטור *) ושל כנעני׳ שנגח לשור של ישראל בין תם בין מועד משלם נזק שלם *) :גמ׳ מתניתין דלא כר״ש בן מנסיא דתניא שור של הדיוט שנגח שור של הקדש ושל הקדש שנגח שור של הדיוט פטור שנאמר שור רעהו ולא שור של הקדש *ר״ש בן מנסיא אומר שור של הקדש שנגח שור של הדיוט פטור ושל הדיוט שנגח שור של הקדש בין תם בין מועד משלם נזק שלם אמרי מאי קא סבר ר״ש אי רעהו דוקא אפילו של הדיוט שנגח של הקדש ליפטר ואי רעהו לאו דוקא אפילו דהקדש נמי כי נגח דהדיוט ליחייב וכי תימא לעולם קסבר רעהו דוקא ומהו דהדיוט ומה הדיוט שנגח לשור של הדיוט חייב וכי תימא דמיחייב משום דקא מיתי ליה מקל דמיחייב דיו לבא מן הדין להיות כגדון מה להלן תם חצי נזק הבא נמי חצי נזק אלא אמר ריש לקיש הכל היו בכלל נזק שלם כשפרט לך הכתוב רעהו נבי תם רעהו הוא דתם משלם חצי נזק מכלל דהקדש בין תם בין מועד משלם נזק שלם דאם

*) [כגל: נכרי]

לפי שהיה אור תורה מגנתו מעמאה מהרות מעמא לעגם כדמנן* כל מאה שים לה וסת דיה שעתה: *ושמואל אמר עד שתשלש בדילוג. מאן לה וסת קבוע עד שמגאה רלאיה רגילים ביה דלאיה קמיימא לאו מגמיגא דלאו בדילוג מחיה. והכא נמי לרב נב׳ עגיתה נעשה מועד בדילוג ומשלם מן שלם בשלישי ולשמואל עד שיגגה רגילים ביה בחדש רגילי דקמיימא לאו מגמיגא. ורגאה דהך גרייתא נמי דלאיתיה לעיל [רלאה] שור וגגח שור ולא עגת כו׳ לרב נעשה מועד דקמי אלאלים [קמי] ולשמואל ה״ק נעשה מועד לעילוגין דמי הדר עגת משלם מן שלם אבל בהך שלישי אם הוא: סיומא. דיעתא שגעגת מקול השופר: מי נגח דהקדש ליפטר. לגמרי: הכל היו בכלל נזק שלם. אלמור כמועד דכמיב כמועד [שמות כב] שלם יהלם שור וכמועד לא לגמר דעהו הלכך סלם כמשמע הרי לך הדיוט מיב בהקדש הלכך כשפרט לך הכתוב דעהו כמם לא לפטור הדיוט ממן הקדש גם אלא לפטור גמרי עליו גם לשלם מן שלם בהקדש לימדך שלא לחוליא אם מכלל מן שלם אלא גבי דעהו: *דא״כ. דליפטר גם נכמביה גבי מועד אבל הקדש בהדיוט פטור דהקדש אפילו בכלל מועד לא היה דלימא למיחיב הוא מעד בעליו* וכ״ש כמם דכמיב וכי יגוף שור איש. לגון אמר מפי הגבורה* אלא אמר ר״ל הכל היו בכלל מן שלם הרי אלא לאו לגמרי לפטוקי מכולה מלמא דלעיל קאמר אלא לאפוקי ק״ו קאמר ומרעהו דוקא אמיר והי״ק אלא אמר ר״ל פטור דהקדש בהדיוט מקאמרי דרעהו דוקא אבל מיזב דהדיוט בהקדש לאו בק״ו אמיא דל״ב פרכיב דיו אלא הייב מעמא דסייב דאמ״ב דרעהו דוקא ליכא למדרשיה גבי הדיוט אם שגגת הקדש לפטורא דהכל היו בכלל מן שלם של מועד אבל הדיוט בהדיוט ואבל הדיוט בהקדש דכמיב כמועד שלם יהלם שור ור׳ ולא פרט הכתוב כאן דעהו לפטור הדיוט בהקדש ומדלא פרט לפטורא כמועד ע״מ כשפרט לך דעהו כמם לא לפטור עליו לגמיב הדיוט אם מן שלם להקדש ולגמרך אלא להוליא אם מכלל מועד אלא בשור דעהו דלא לפטורא לגמרי גם מועד אבל הקדש בהדיוט כיון דרעהו דוקא לא היה בכלל מן שלם דכיון הקדש אם לגמרי פטור הא ליכא למדרשיה מדרשיה גבי הדיוט ולמיגר דעהו הוא אם דאם משלם אלי מן הא אין דעהו אם הקדש ועל כרחך לגמרי קא ממעטו ליה הלכך הקדש מועד גמי לא היה בכלל מן שלם דכי היכי דאם מועד גמי פטור דכי כמיב כמועד מן שלם היכא דמיחייב אלי מן בגמרטו כמיב דאמם דלעיל קאי או מדע גם הוא:

הופיע

[מיה כ]

ע״ר ס״ל ור״ע אבל״ר מאר שפיכתם זם

מוסף רשי

קבועה לה וסת. ומאמרים ליום ר״ח כמחרם דכיבי ולוים ר״ח כמחרם מכיבי וכן לשנים (מיה מד.). עד שתשלש בדילוג. ויום ע״ר אלא מן סמנין, שסוא מגלה לשיאה ולאן שם דילוג (מיה).

ר״ש בן מנסיא אומר שור של הקדש כו׳ פטור ושל הדיוט כו׳ משלם בזק שלם. ודיק דעגה סכי, דעגה סוא דעגלם אלי מן אבל לגקדש מן שלם, ולגבי סוקן הקדש דלגם סכי לגעגה סוא דעגיב אבל הקדש פטור (גיטין מנ. וכפיר״ל לעיל ג.).

מיה מד.

[שיק לגבי מגגה]

[שמות כב]

[מאר לגבי אז]

לעיל יב:

לעיל ד׳ גיטין מנ:

הגהות הביח

(ה) בהשמטת שור של הדיוט מגגה שור של הקדש:

עין משפט נר מצוה

יומא א כ נ ד ה מ״י פ״ג מה׳ מקי ממון סל׳ י״ב יג׳:

יב ו ז מ״י שם סל׳ יא:

יג ח מ״י פ״ם מסל׳ ו סמג לאין קיא מהרש״ל ר״ל מי קסן ספי ז׳: יד ם מ״י פ״ו מסל׳ מקי ממון סל׳ יא: ם סמג עשין פו: מה כ מ״י שם סל׳ ם ועיין בהגהות וכנ״מ מ״ם סימן פו סמי׳ ם:

רבינו הגנאל

בכ״ד • איבעיא לה נגח שור שור חמור וגמל מהו הא שור בתרא בתר שוורים שדינן ליה ואבתי לשוורים הוא דאייעד • למינא אחרינא לא אייעד ופלוגתא בתיקו • ותיקו דסמכינא לקולא • ובעיא ר אליבא דרב ששא הוא שם איתא לרב ששא • פי׳ רב אמר קבעה לה וסת לרילה. נגח ט״ו בניסן ט״ז באייר י״ז בסיון חזר ונגח ט״ז באלול חזר ונגח יום ט״ו בתשרי יום י״ז בחרשון יום י״ז בכסלו חזר שלש בדילוג • ובמנין הזה נבי נרה כי חשר נוגגא ראתה בט״ו בחבשון ועד ראתה ב״ל באב ועד ראתה ב״ו באלול וחזרה *) וראתה ט״ו בתשרי וי״ז בחרשון וי״ז בכסלו • ואמר אמר עד שתשלש בדילוג פי׳ הרא״ י״ח וראתה שראתה בט״ו בניסן אינה מן החשבון אלא צריכה לראות י״ז באייר י״ז בסיון י״ח בחבשון י״ם באב וכן לכל חודש: [מכגן ולאין לא מסגל פי׳ ר״ם בכ״ל וסבל מל דלמכן]

*) הגרי רגיש אלו ופיקחו מכגרי פגגי סוסא מכגרל כשיש סלתון כאמר סוסאפגם (דף קנד דשם כגלין) כאמר ומיים מם אבי מל דגרי רגיש מם.

א) כתב הרשב״ם ז״ל בחלכות נ״ם פ״ה הלכה ה׳ ח״ל לפי שאין הכגעים מחייבין את הא ד״ם על בחמתו שהוזקה הרי אנו דנין אותם כדיניהם. והוא פירושלמי ב״ק פ״ד ה״ג דאמרו עלה הרם ה״ל ר׳ אבהו בשם ר׳ יוחנן אמר כדיניהם: ב) כתב הרשב״ם ז״ל שם ה״ל קנם זה הוא לכגעים לפי שאין אדרין בבמה ראשון מסלקין הנזק. הם לא תחייב אותן על נזקי בהמתן אין משמרין אותה ומפסידין מסון הבריות שב״ל:

(ה) [כגל: נכרי]

מובא ע"י בני אלימלך בשם מגדיל דוד

נואפין, וזהו שאמר אין הכונה שיכלה הרגל ויופסק לגמרי ממלאכתו גם ממצוה, רק שיכלה רגל דתרמודיים, היינו להתאוות לאיסור כתרמודיים, בזה יתבאר לשון הפסיקתא (פרשה ב פיסקא א) עד שתסלק רוב הרגל מן השוק, כמו שאמרו רז"ל והסירותי את לב האבן מבשרכם (יחזקאל לו כו) כי טבע האבן חם מקצתו חם כולו, וכזאת הוא בזמן הזה, כיון שמן הצורך להשתמש למצוה להיות חם מקצתו אז חם כולו להתאוות גם לעבירה, ונתתי לכם לב בשר אמרו רז"ל (זח"א קלז:) לב לעשות בשר רצ"ל רק למצוה לעשות בשר ו), וזהו עד דכליא ריגלא דתרמודאי המתאוין לחיבור רגל ושוק לעבירה, מה שאין כן חיבור רגל ושוק למצוה לא יתבטל לעשות בשר אחד.

וארמוז לך (תהלים צב יג) צדיק כתמר יפרח, (כ"ר פה ג) תמר היתה כונתה לשמים לחבר רגל ושוק למצוה לעשות בשר אחד, רג"ל שו"ק בהוספת אח"ד בגימטריא תמ"ר, אשר ממנה יצא חוטר מגזע ישי משיח צדקנו אשר בימיו יסיר הש"י את לב האבן מבשרינו במהרה בימינו אמן.

כו) **אמרו** רז"ל (ירושלמי תרומה ב ב) שהיתה מלכות יון אומרת לישראל כתבו לכם על קרן השור אין לכם חלק באלקי ישראל וכו', הדבר מופלא ומכוסה ויתבאר אי"ה הנעל"ד, ועל פי פשוטו נראה, דהנה נזקי השור בשן ורגל לא נשתנה דין הגוי מדין ישראל, אבל נזקי קרן נשתנה בין תם בין וכו' משלם נזק שלם, ודרשו לה מן שור רעהו וכו', ודרשו חז"ל על זה (ב"ק לח.) ראה ויתר גוים (חבקוק ג ו) התיר ממונן לישראל על שלא רצו לקבל את התורה, הנה מלכות יון רצו לבטל את התורה מישראל, הנה אמרו כתבו לכם על אותו הדין דקרן השור אין לכם חלק ואז לא ישתנה דינם מדיננו, ועל זה הדין דוקא היתה קנאתם כנודע מרז"ל (שם) מהנך סרדיוטין וכו', אחר כך מצאתי כעין זה במגלה עמוקות (מקץ (ס ע"ד)) ומשנה לא זזה ממקומה.

כז) **עיין** מה שכתבתי לעיל (סימן י"ח י"ט כ') טעמים למה שתיקנו במצוה הזאת מהדרים, הנה

ו) עיין לעיל סימן יט ובהערה ה. ועיין ראש חודש מאמר ב סימן י דף מג ע"א, ועיין קול בוכים (גלאנטי) איכה ד כא.

אפרש לך עוד, (בראשית א ב) והארץ היתה תהו וכו' דרשו חז"ל (כ"ר ב ה) תהו (בבל) ובהו (מדי) וחשך (יון) על פני תהום (מלכות הרביעית שאין לה חקר כתהום) עד כאן, והנה נאמר אחר כך ורוח אלקים מרחפת וכו', ואתמר ביה משמיה דהאריז"ל (ל"ת בראשית ג:) מרחפת מ"ת רפ"ח, היינו רפ"ח ניצוצין דאשתארו בסוד המיתה ושבירה ממלכין קדמאין, ומהם יש חיות לקליפות ולאומות העולם, וכל אומה המושלת כשישראל מוציאין בלעם מפיהם היינו ניצוצות הקדושות אזי תתבטל חיותן וממשלתן, על כן תמצא גם בזה טוב טעם להדלקת חצי שעה שהוא רפ"ח עתים כמו שכתבתי על פי הירושלמי (ברכות א א) ותוספתא במאמר (ה) שרי בישששכר (סי' ד, וסי' יב, יד, פו), וכבר ידעת (ע"ח ש"י פ"ג) דסוד התיקון ועליית הניצוצין מן השבירה הוא בחינת מלך הח' ממלכין קדמאין הנקרא הד"ר בתורה (בראשית לו לט) ולא כתיב גביה מיתה ושבירה כאינך, וגם כתיב גביה (שם) ושם אשתו מהיטבא"ל בגימטריא מ"ה ב"ן כנודע להבאים בסוד י"י, והנה כתיב (תהלים קמט ט) הדר הוא לכל חסידיו, היינו העושים מצות לפנים משורת הדין גורמים להעלאת ניצוצות הקדושות מן התהו אל התיקון הנקרא הדר, הנה בביטול מלכות יון הרשעה הנרמזת המצוה בתורה (בראשית א ג) ויאמר אלקים יהי אור, אתמר לגבייהו דעושי המצוה לפנים משורת הדין מהדרין, גורמין גם היום על ידי המצוה להאיר אור הדר לניצוצי השבירה הנרמז בזמן ההדלקה משך רפ"ח עתים, זהו הנרמז (תהלים קמה ה) הדר כבוד הודך, חנוכה הנרמז בהוד, להודות ולהלל, ודי בזה לאשר קרבת אלקים יחפצון.

כח) **עוד** אומר לך מה שתקנו במצוה זו מהדרים (לא-אמרו מדקדקין או ותיקין), הוא על פי המדרש (ב"ר ג ד, יל"ש בראשית א ד) ר' יהושע בן יהוצדק שאל לרבי שמואל בר נחמני, אמר לו מפני ששמעתי עליך שאתה בעל אגדה, מהיכן נבראת האורה, אמר לו מלמד שנתעטף הקב"ה בשלמה לבינה והבהיק זיו הדרו מסוף העולם ועד סופו, ואמר ליה בלחישה, אמר ליה מקרא מלא הוא (תהלים קד ב) עוטה אור כשלמה ואת אמר לי בלחישה, אמר ליה כשם ששמעתיה בלחישה כך אמרתיה בלחישה, עכ"ל, הנה הגם שהמדרש הזה צריך ביאור רחב ויתפרש

אם

מה יפית הוא שבח הלבוש הנעשה מן המצות, ומה נעמת הוא שבח אור הפנימי למזון הנשמה הנעשה מן התורה, והנה הכתוב לא כללם ביחד לומר מה יפית ונעמת, רק אמר מה יפית ומה נעמת, הנה מוכח, בהזדמנות שתיהן ביחד מהראוי לכל אחד מדור בפני עצמו, ומדקאמר מה יפית תחלה ואחר כך ומה נעמת, הנה מוכח מזוזה בימין שהוא תחלה, ונר חנוכה בשמאל, הכן, רצ"ל שמהראוי ליתן קדימה לפעולת הלבוש הבא מן המצוה לפעולת המזון הבא מן עסק התורה.

ומעתה יפתחו לך שערי אורה הנאמר בהודאה כשעמדה וכו' להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך, אמרו בתורה לשון שכחה, כי בהעדר התורה ח"ו שהיא המזון הרוחני (המועד הלב כענין המזון הגשמיי וסעדו לבכם) נקרא שכחת הלב, כענין הכתוב (תהלים לא יג) נשכחתי כמת מלב, ובחוקי המצות אמר לשון העברה והסרה, כי בהעדר המצות ח"ו אין לבוש וחלוקא דרבנן, והנה בבגדים ולבושים שייך לשון הסרה כענין שנאמר (זכרי' ג ד) הסירו הבגדים הצואים וכו', הכן הדבר.

סא) **חוקי רצונך.** מהראוי לתת לב, וכי על החוקים בלבד רצו להעבירם, ואם הוא כן באמת צריך להבין מה היתה כונת הקליפה להשתדל להעבירם על החוקים דייקא ולא על המצות שיש בהם טעם, וגם מהראוי להתבונן, מה שתיקנו הלשון לומר חוקי רצונך, משמע שהחוקים דוקא הם רצון הש"י, הלא כל המצות הם רצונו, והוה ליה למימר סתם ולהעבירם חוקך, והנה יונעם לחיכך על פי הדברים אשר פירשנו (תשרי מאמר ג דרוש ב ד"ה ועוד אקדים) בנוסח הפיוט (בראש השנה ויום כפור), והוא, באין מליץ יושר טול מגיד פשע תגד ליעקב דבר חוק ומשפט וצדקינו במשפט המלך המשפט, הנה הדברים תמוהים וקשים להולמם כאשר עיני כל משכיל תחזינה מישרים, ופירשנו הדברים, על פי אשר שמעתי בשם הרב הקדוש חסידא קדישא דודי זקיני סבא קדישא מו"ה משולם זושא זצוק"ל בפסוק (תהלים פא ד) תקעו בחודש שופר וכו' כי חוק לישראל הוא משפט וכו', ופירש הוא ז"ל, דהנה יש בתורה מצות שכליות, ויש מצות בחוקים לא נודע טעמן והשטן והאומות העולם מונין את ישראל מה המצוה הזאת ומה טעם יש בה, וישראל משיבין להם חוקה הוא, והנה לכאורה השכל האנושי ידמה שיותר היה טוב אילו הודיע הש"י טעמי החוקים, אבל טובה גדולה היא לישראל כאשר מקיימים מצות בחוקה מבלי טעם, והוא כי (זח"ג מד.) באיתערותא דלתתא איתער עובדא לעילא, אשר גם הש"י יעשה עמהם אות לטובה בחוקה מבלי טעם, והוא כאשר יתעורר המשפט לתת לאיש כפעלו הנה מתעוררים המקטריגים ח"ו בחיפוש פנקסיהם, באמרם אשר חס ושלום ישראל אינן ראויים שיצאו בדימום, ושואלים מאיזה טעם הם ראויים לישועה, והנה הש"י נקרא מלך המשפט (משלי כט ד) מלך במשפט יעמיד ארץ, אבל כיון שישראל מקיימים מצות בחוקה מבלי טעם אזי כביכול זאת טענת הש"י עבורם, אשר ראויים הם לישועה מבלי טעם וזה משפטם כיון שגם הם מקיימים מצותיו ית"ש בחוקה מבלי טעם, וזהו שאמר תקעו בחודש שופר וכו' כי חוק לישראל, (החוק הנעשה בישראל), הוא משפט לאלקי יעקב (כן הוא המשפט לאלקי יעקב בחוק מבלי טעם יצאו בדימום ביום המשפט), עד כאן דברי קדשו בקצת תוספת ביאור.

ובזה פירשנו (שם) הפסוק (במדבר יט ב) זאת חוקת התורה אשר צוה י"י לאמר, הלאמר מיותר כי כבר נאמר לאמר, וגם נאמר דבר אל בני ישראל, ויתפרש על פי הנ"ל, זאת חוקת התורה אשר צוה י"י (ר"ל בעבור זה צוה הש"י מצות בחוקה, כדי) לאמר (היינו כדי שגם הוא כביכול יהיה יכול לומר להמקטריגים על ישראל שיאמרו מאיזה טעם יושיעם הלא אין זכות ח"ו, יאמר להם הש"י חוקה היא וכן משפטם כיון שמקיימים מצות בחוקה והיה זה שכרם להושיעם בחוקה מבלי טעם).

ובזה תמצא טוב טעם בנס דקריעת ים סוף (שמות יד טו) ויאמר י"י אל משה מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו (לתוך הים), הנה מלבד שאין הדבר מובן מה שאמר הש"י מה תצעק אלי, הלא למי יצעק, הלא הוא ית"ש הפועל ישועות, אבל עוד זולת זה מהראוי להתבונן, למה עשה כזאת הוא ית"ש אשר צוה שיסעו מקודם לתוך גלי הים ואחר כך יבקע הים לפניהם, הלא לפי אומדן דעת עיני בשר שיבקע הים קודם שיסעו שלא יתבהלו בנסעם לתוך הים

הים ויהמו גליו, אבל לפי הנ"ל ינעמו לחיכך הדברים, דהנה ידוע מאמר רז"ל לד*) את אשר נתהווה אז קטרוג גדול מאד מהמקטריגים באמרם מה נשתנו אלו מאלו הללו וכו' והללו וכו', והנה מלך במשפט יעמיד ארץ ואין מקום להצלה ח"ו, מה עשה הפועל ישועות, אמר למשה במצוה דבר אל בני ישראל ויסעו, הנה הוא מצוה בחוקה מבלי טעם דלמה להם ליסע לתוך גלי הים, אבל הוא, כשיקיימו ישראל מצות בחוקה הנה באיתערותא דלתתא יקיים הש"י גם כן חוקה ויושיעם בנפלאותיו מבלי טעם, וראויים הם להוושע בחוקה כיון שגם הם מקיימים מצות בחוקה.

וזהו שיסד הפייטן, באין מליץ יושר טול מגיד פשע, (כה תעשה עון נושא) תגד (להמקטרג המגיד פשע) ליעקב דבר חוק ומשפט (אשר ליעקב הגם שבאה להם הישועה מאתי ובדיבורי בחוקה, אף על פי כן משפט הוא להם, וכה משפטם כיון שמקיימים מצות בחוקה, וזהו שמסיימים) וצדקנו במשפט המלך המשפט, (רצ"ל הגם שאתה מלך המשפט תבא אלינו ישועתך בצדקה, והצדקה הוא משפט כנ"ל) והבן.

ומעתה נחזור לענייננו, הנה היונים הרשעים הן המה העוסקים בחכמות חיצוניות חכמת יונית הפילסופיא הארורה, הן המה אשר הלבישו המצות שבתורה במלבושים זרים והמציאו טעמים זרים למצות התורה בחכמה מזויפת, באמרם שכל המצות רק המצאה לאיזה מושכל ואין מן הצורך לעשיה בפועל דייקא, כאשר מבואר סברותיהם המזוהמיות (בספרנו מעין גנים), והנה לסברותיהם אין לך בתורה שום דבר בחוקה, והנה זאת היא עצת הקליפה שלא יקיימו ישראל מצות בחוקה, להיות תכלית ישועת ישראל בקיימם מצות בחוקה אז תבא להם הישועה בחוקה גם אם אין זכות בידם, על כן הבורא ית"ש זה רצונו שיקיימו ישראל מצות בחוקה דוקא, כי רצונו להושיע את ישראל בכל עידן ועידנים וכנ"ל, וזהו שתקנו בנוסח ההודאה שרצו היונים הרשעים להעבירם מחוקי רצונך, רצ"ל רצו להעבירם מחוקים אשר הם רצונך יותר מהעדות והמשפטים, כי על ידי החוקים קרובה ישועת ישראל לבא, הכן.

לד*) עיין זח"ב קע ע"ב, ועיין ילקוט שמעוני בשלח רמז רלד, ילקוט ראובני בשלח לו ע"ב.

סב) **עוד** אבאר לך אומרו חוקי רצונך, הנה מצאתי בספר דבש לפי (מערכת ח אות כד) להרב הגדול מו' חיד"א זלה"ה בשם ספר אשד הנחלים, חק הוא התשובה, עיין שם, (הגם שאיני יודע מהיכא קא נפקא ליה, עם כל זה נאמן רוח הוא ובודאי נפקא ליה מאיזה מדרש חז"ל), ולפי זה הן הן הדברים הנאמרים בהודאה, דהנה בזמן מרדכי ואסתר הגם שנתחייבו שונאיהן של ישראל, הנה הרעישו את כל העולמות בתשובותיהם בצום ובכי ומספד ושק ואפר, מה שאין כן בגזירות יון לא היו יכולים אפילו להתקבץ והיו מתחבאים בנקרת צורים ובמחילת עפר כי לא הניחום היונים להתקבץ ולעשות תשובה (עיין ביוסיפון), וזהו שאמר שעמדו עליהם היונים להשכיחם התורה ולהעבירם חוקי רצונך, היינו חוק התשובה שהיא רצון הש"י, וזהו שאמר ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם, עמדת כטוען בעדם דמה שאין עושין תשובה הוא מחמת שהוא בעת צרתם שאינם מניחים אותם היונים, אבל אחר כך בעת הישועה בודאי יעשו נחת רוח לפניו ית"ש, וזהו שאומרים בנוסח ההודאה ואחר כך באו בניך וכו', היינו שעשו כפי טענת הש"י כביכול לפני הבית דין של מעלה, הבן הדבר.

סג) **ואתה ברחמיך הרבים.** ואתה, היה סגי לשיאמר וברחמיך הרבים, ואומרו ואתה, יש לפרש על פי מה שכתב בפליאה, תת"ן חדרים יש בגיהנם, וכשהצדיק עובר דרך הגיהנם הנה תק"פ חדרים יש להם לממונים אשר שם יש להם עדיין בושה מתלמידי חכמים ובעלי תורה וזקנים, על כן אין פחד כל כך להצדיק, מה שאין כן בחדרים האחרים הם ר"ע חדרים (שאין שם בושה וכו'), והש"י שולח עם הצדיק מלאך אחד וכותב על מצחו שם את"ה וניצול מהם, עיין מה שכתב על זה הרב הקדוש מורינו הרב שמשון מאוסטרפאליע (סו"ס קרנים כב:) בפסוק (תהלים כג ד) גם כי אלך בגי"א צלמו"ת בגימטריא תק"פ) לא אירא ר"ע (גם מן ר"ע חדרים לא אירא) כי את"ה עמדי (שם את"ה כנ"ל, ועיין מה שכתבתי במאמרי השבתות (מאמר ח סי' יז דף מה ע"ג)), הרי לך שהשם את"ה מסוגל לעמוד נגד הרעים בחציפות שאין להם בושה מן בעלי תורה, והנה לפי זה יש לרמז גם כן בנוסח ההודאה שעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל להשכיחם תורתך, חציפות מופלגות

באין

מוהר"ר ישראל בנ"ר
מ"מ יצ"ל קאצניל

וכמו שאמרו רבותינו ע"ה (עי' כתובות טז.) מודים מכלל דפליגי, אבל בעצמות הבורא שלא היה מגיע פגם בעצמותו, וכבה לא יתוסף בו ענין יותר על ידי הנס, כי הכל גלוי וידוע ומסודר בחוקו, ולכן נקרא מיהו אמת ומיהי אמונה דיליה, כי הבורא ב"ה אמת הוא, דהיינו שלא ישנה ולא ישתנה והוא אמיתי.

אבל כנסת ישראל דמיהי בהוד בשם אדנ"י, ומיהי אמונה דיליה, דהיינו שבני ישראל ממליכין אותו ואומרים אתה אדוננו ואדון על כל המעשים. ולפעמים כשמתעלה בחינת המלכות ואין נראה בעליל, כמו כשנכנסו עכומ"ז להיכל, אף על פי כן מיהי אמונה דיליה, ומאמינים בני מאמינים, ועומדים באמונתם ומתחזקים עד שהם מתדבקים בבוראם דמיהו בגלא, ומגלים את הכל. לכן לפי ראות עיני בשר היתה זאת מעשה נסים, שכשנכנסו עכומ"ז להיכל נסתלק בחינת בהירות המלכות. ←[ונטמאו כל השמנים, שהם המחשבות הקדושות המכוונים בשם שמן, כמ"ש (מנחות פה:) במקום שהשמן מצוי תכמה מצויה. ואח"כ גברה בית חשמונאי ונצחום, ויכר הנס לכנסת ישראל, דמיהי בהוד, להודות ולהלל ולומר על הנסים. וזהו שאמרו: שנכנסו להיכ"ל, כי היכ"ל עולה אדנ"י, ושם נקשו לעשות הפגם ולא יכולו, אבל בעצמותו לא שייך שום פגם כנ"ל.]

ואפשר שבשנה הראשונה כשנצחו, מגודל הנס והבהירות נתדבקו היטב ביושרים ונעשו כגוף אחד כביכול עד שלא הצריכו לקבוע בהלל והודאה כגוונא דיליה, אמנם לשנה האחרת היו צריכים לקבוע, כמו קובע במסמרים לא ימוט בהלל והודאה, שיהיו דבוקים בה' על ידי ההודאה.

והנה י"ל מ"ש החברים (פע"ח ש' השבת ספ"ד) בג"ר מספר הקדמי לשון שמורה על קדמות השכל ועולמות הנפלאים והגבוהים שמהם צריך להמשיך האור. כי גם כשמתפשר מספר היכ"ל ממספר נ"ר, נשאר מספר קפ"ה. סוד אור הפני"ם. מ"ל במילואו אל"ף למ"ד ומספרו הק"ף שהוא ה' פעמים מ"ל (נ"ע וק"נ) כפשוטו דדיקנא.

לזה נרמז בפסוק הנ"ל (תהלים עז, טו) אתה הא"ל, אותיות הא"ל רומזים ה' פעמים מ"ל. עושה פלא, מהם בא מעשה פלא. כמ"ש האר"י (עי' פע"ח ש' העמידה פ"ד) כי פלא בא"ת ב"ש אותיות אכ"ו, והוא בסוד והם אכ"ו לרגליך (דברים לג, ג), כלומר הצירוף של אכ"ו כאשר מ' עלמין מאירים באותיות כ"ו, הוא שם הוי"ה, אז כל העולמות אכו לרגליך. וזהו סיפא דקרא: הודעת בעמים עוזך, שאז מודיע לכל כי העוז שלו הוא.

והגם שסידר האר"י בכוונות (פע"ח ש' החנוכה) שם מ"ל לילה מ' של חנוכה, אמנם ההמשכה משם זה מאיר לכל ח' לילות בסוד שם מ"ל המאיר לתחתון מיקוי דיקנא.

וזהו שאמרו חז"ל: בכ"ה בכסלו תחתון יומין מיגון, דהיינו שבכ"ה בכסלו שכוונתו בשם מ"ל, בו נכלל כל תחתון יומין, וממנו יוצאת האורה, וזה שהיה הנס לשמונה ימים דיקנא. ואמרו חז"ל (שבת כא:) שנשאר פך אחד מונח בחותמו של כהן גדול, ופרש"י שהיה מונח ולא טמאוהו עי"ש. ונראה שזה היה כנגד תיקון ורב חסד, סוד כהנא רבא, ולא היה בו פגם, וממנו נעשה גם להאיר לשנעה.

ואמרו בגמרא מ"ר נר חנוכה מיש ובימו, דהיינו כי נ"ר עולה רמ"ח מיברין דנוקבא, היא כנסת ישראל מתיחדת עם דודה בין תרין

דרועין דמלכא, הם החסד והגבורה המורים על אהבה ויראה. והיחוד נרמז במלת מיש ובימו. ורמזו חז"ל עוד, כי אין די שיביא האדם הבהירות לעצמו, רק להשפיע לכל בימו, שיעבדו גם כן את ה' באהבתו ויראתו, ולהשפיע להם קדושה ע"י הדלקת נר חנוכה. והמהדרין נר לכל אחד ואחד, דהיינו אם בני ביתו הם אנשי לבב, ויכולים למשוך להם בעצמם קדושת השם, אז נר לכל אחד ואחד.

ואמרו ג"כ מניחו על פתח ביתו מבחוץ, כי עיקר האורת חנוכה לכל מי שיש בכוחו להמשיך הקדושה מבחוץ, רצ"ל לאותן העומדים עדיין מבחוץ ואינם משיגים הקדושה, ולהאיר לכל העולמות שיכירו וידעו כי ה' לבדו הוא המושל בכל אפסי ארץ. ולכן אפשר מעשה זה לא נזכר בפלפולי חנוכה במשניות הגם שיש בהם פלוגתא בית שמאי ובית הלל, כי המשנה סוד פנימית העולמות, ושם אין צורך כל כך, רק נזכר הפילפול בברייתא, שהוא לשון חיצונית כמ"ש (שבת קו.) פוק חזי לברא, דהיינו לרמז כי עיקר הבהירות לשלשל הקדושה להאיר מבחוץ.

רז"ש במג"א (ריש סי' תר"ע) נוהגין הנערים לסבב בחנוכה, ומנהגן של ישראל תורה הוא. ורמז, כי צריך להשפיע בחנוכה למי שהוא במדרגת נער. ועל ידי הדלקה שנותנים לנערים, מתעורר למעלה לדקה וחסד להשפיע לאדם הגם שהוא בבחינת נער.

וגם בלאו הכי ההכנה בחנוכה על הימים הבאים אחריהם טבת ושבט, שהם ימי שובבי"ם. כי תמיד צריך האדם להכין קדושה מימים טובים על ימים הנמוכים. וכמ"ש בפסוק (קהלת ז, ד) ביום טובה היה בטוב וביום רעה ראה, וכמו שקבלנו מרבינו מורינו אלימלך זצ"ל בספרו הקדוש (נועם אלימלך ר"פ אמור) אמור ואמרת, להזהיר גדולים על הקטנים שמימי מוחין דגדלות צריך להיות הכנה על יומין דמוחין דקטנות, והחדשים הנ"ל, הם סוד עיינין דרחל כנודע *, לכן נעשה ההכנה על פי הסתכלות בנר חנוכה לראותם בלבד, לתקן כל אחד מה שפגם מעודו בראיית עין.

ואמרו שם: ואם היה דר בעליה, פירוש כמאמרם ז"ל (סוכה מה:) ראיתי בני עליה והם מועטים, כי הצדיקים הגדולים נקראים בני עליה, לירוף ע"ל י"ה, פירוש שהם מתקדשים ומטהרים את עצמם עד שמגיעים בחי' מי"ן, ועולים בקולו של י' משם הוי"ה, והוא ע"ל י"ה. לכן הם מועטים, שלא כל הרוצה ליטול את השם יבא ויטול.

והבחינה הזאת היתה בימי שלמה המלך ע"ה דקיימא מיהרא בשלימותא (זוה"ק ויחי רכג.), וכן כנסת ישראל מתיחדת עם דודה בשלימות. וז"ש (מלכים א' י, כא) אין כסף נחשב בימי שלמה למאומה, כי כסף הוא בחינת אהבה, וכשנתעלו בימי שלמה והיו עובדים בבחינת אי"ן והתפשטות הגשמיות, והיו מבוטלים מלעבוד בבחינת מדות אפילו מאהבה. וכמ"ש רבינו ע"ה (בס' מגיד דבריו ליעקב אות ל') משה בנה משכן בלא רבבותיו (זוה"ק פקודי רמא.), דהיינו שמגודל הכרתו והשגתו הבורא ב"ה היה בטל בעצמו מלעבוד במדות

*) עי' פע"ח ש' ר"ה פ"ד דטבת ושבט הם תרין עינין דז"א, ותמוז ואב הם תרין עינין דמלכות (רחל) רצ"ע.

נקרא עשירות, כדכתיב (תהלים קכח, ב) יגיע כפיך כו', שהעשירות הוא תוספות כבוד מההכרח, ולכך חיים שהשי"ת נותן שוה לכל, אבל להיות בחינת עושר וכבוד, זהו לבני ישראל, על ידי שבמעשיהם הטובים מרויחים ומכניעים ההסתר ודביקין בו יתברך, זה בחינת דחיות השמאל. שזה ניתן לאדם לתקן [כדכתיב (תהלים קטו, טז) 'הארץ' נתן לבני אדם - ארציות, וגם 'הארץ' בחינת תורה שבעל פה כנודע (זוה"ק ריחי רמז, ב)] בעולם הזה לדחות החיצוניות, כמו שאיתא במשנה (אבות פ"ה מ"א) שנברא העולם בעשרה מאמרות כדי ליתן שכר כו'.

ולכך בימים הללו שהיה בחינת ניצוח, שהכניעו הקמים עליהם, נקרא שמאל גם כן ימין כנ"ל, והוא בחינת עושר וכבוד, [ובמקום אחר הארכנו[כד]]:

ענין הלל והודאה (שבת כא, ב), ולכאורה אחד הוא. **ומאא"ז מו"ר זצלה"ה** שמעתי קיצורי דברים: כי הם נגד יהודה ויוסף, והוסיף לי ביאור: כי הלל הוא באור נגלה ובהיר[כה], ולא שמעתי יותר.

ויראה לפרש, כי לשון הודאה הוא על מה שהיה נראה לא טוב, והאדם מודה שהוא טוב וחסד, [שהרי גם על וידוי חטא נקרא הודאה[כו]]. והנה כתיב (תהלים קיא, א) אודה ה' בכל 'לבב', פירוש, בשני יצריך[כז], אם כן נראה כי הודיה הוא אחר התיקון, שהאדם גבר על היצר הרע ולא נדבק בעולם הזה, אף שהיו לו כמה נסיונות, ואז מודה גם על הנסיון, שהיה צר לו אז, מודה עתה, כענין אודך כי עניתני (שם קיח, כא), שרואה למפרע שזה היה חסד עליון. אבל הלל הוא מי שמופרש מעולם הזה, ומשבח על ידי שרואה גבורת ה' ונפלאותיו. [וזה ענין יהודה ויוסף כמובן[כח]]. ומודים מכלל דפליגי (עירובין יב, א), שזה שהיה נראה שאינו חסד, ועתה נתברר, שייך לשון הודאה כנ"ל.

וכן בנס דחנוכה שגברו על היונים, יש הלל על גוף הנס וההצלה, וגם נס הנרות, שכל זה חסד נגלה. **והודאה הוא על כל** הגלות יון, שאחר שגברו והרויחו, על ידי זה נתגלה שכל הגלות היתה לטובה[כט], כדי לדחות בחינת מלכות יון לגמרי,

[כד] עי' ליקוטים חנוכה לב, ב; שם לג, ב; מקץ לז, ב ד"ה בפסוק והרעב. [כה] עי' לקמן תרל"ד ליל ה ד"ה כתיב: ואפשר זה ענין הלל גם כן, מלשון בהלו נרו עלי ראשי (איוב כט, ג), וכן כתיב בפסיקתא (רבתי ב, א) בחנוכה הלל על שם שכתיב (תהלים קיח, כז) אל ה' ויאר לנו כו'. וע"ע לקמן סוף תרמ"ז: כי הלל הוא מלשון בהלו נרי, שהוא התגלות האור. וראה תורה אור וישב ל, א; דרך מצותיך ענין ההלל קמח, א. [כו] עי' רש"י תענית כג, א ד"ה פר הודאה; מלבי"ם לתו"כ פרשת ויקרא סי' שיט. [כז] ראה זוה"ק ויצא קנה, ב: רבי שמעון פתח ואמר אודה ה' בכל לבב בסוד ישרים ועדה (תהלים קיא, א), בכל לבב, בכל לב מבעי ליה, אלא דוד... בעי ליה לאודאה ליה לקוב"ה... בכל לבב, ביצר טוב וביצר רע. וע"ע שם תרומה קעד, א. וע' אלשיך על תהלים שם. [כח] עי' ויגש תרל"ט ד"ה במדרש: והנה בחינות יהודה ויוסף הם ב' בחינות, כי יש צדיק שהוא איש מנוחה והבורא יתברך משפיע עליו רוח קדושה בלי יגיעות נפש ובשר, ויש צדיק שעומד בצדקו ועובר עליו כמה דרכים ומקומות עקלקלות עד שבא אל נכון, ושניהם צריכין להיות, והם בחינות ימי המעשה ושבת קודש, ויוסף הוא בחינת השבת ויהודה ימי עבודה. [כט] עי' כעין זה פסח תרל"ב ד"ה מתחלה,

להיות תיקון הכולל, לדחות ד' מלכיות, לברר כי לה' המלוכה (תהלים כב, כט)[ל] **כנ"ל. וזהו הלל והודאה כנ"ל**[לא]:

אא"ז מו"ר זצלה"ה פירש (ליל ד) **טמאו השמנים שבהיכל** (שבת כא, ב), **רמז על המחשבות שבמוח**[לב]. **ויש לומר זה שכתוב** ("מעח צור") **ופרצו חומות מגדלי וטמאו כו'**[לג], **כי עיקר שמירת המחשבה על ידי שמאמר השי"ת אצל האדם כחומה, כדכתיב** (שה"ש ח, י) **אני חומה כו', ועל ידי שהאמונה קבועה בישראל על ידי זה חוקות השי"ת כחומה להם.**

וביונים נאמר ("על הנסים") **שביקשו להעבירם מעל 'חוקי' רצונך, והיינו שלא יהיה האמונה קבוע, רק לעשות על פי רצון האדם. וכן כתב המהר"ל באור חדש**[לד] **כי ענין יון הוא נגד החכמה.**

ד"ה מרור, תרל"ג ד"ה לחם עוני. [ל] עי' נר מצוה עמ' ז-ט. [לא] ע"ע לקמן תרל"ז סוף ד"ה כשעמדה. [לב] עי' זוה"ק שמיני לט, א: שמן... אתי מסטרא דמחשבה דאיהו בלחישו תדיר. וע"ע לקמן תרמ"ד ד"ה וטמאו. וראה עבודת ישראל לחנוכה עמ' ע: וטמאו כל השמנים (שבת כא, ב), שהם המחשבות הקדושות המכונים בשם שמן, כמו שאיתא (מנחות פה, ב) במקום שהשמן מצוי חכמה מצויה (עי' זוה"ק צו לד, א). וראה אמרי פנחס להרה"ק ר' פנחס מקאריץ זצ"ל חנוכה אות סד (מהדורת ב"כ תשס"ג): שמן נקרא המחשבה, אם כן מה שכתוב וטמאו כל השמנים, פירושו שטמאו כל המחשבות כו'. [לג] "וטמאו כל השמנים". [לד] ראה נר מצוה עמ' יא-יב (כדפוסים הראשונים [פראג ש"ס; ורשה תקנ"ח] בדפס חיצ' מצוה' בסוף ספר 'אור חדש'): והמלכות שאחריו [יון], ראה אותו דניאל כנמר, מפני כי מלכות זה הוא בנגד חלק הג' שבאדם, כי חלק הג' הוא השכל, שהמלכות הזה היה בו החכמה והתבונה... ולכך היו נותנים דעתם על התורה ולבטל אותה מישראל, כי לא היו רוצים שתהיה החכמה, בפרט שהיא יותר חכמה והיא יותר עליונה מן החכמה האנושית שהיה להם, כמו שהיא התורה שהיא החכמה על הכל. והחכמה הזאת שהיא על הכל לא שייך אל האומות, כמו שהוא מבואר במדרש, וכך אמרו במדרש (איכ"ר ב, יג) מלכה ושריה בגוים אין תורה (איכה ב, ט), אם יאמר לך אדם יש חכמה בגוים תאמן, הדא הוא דכתיב (עובדיה א, ח) והאבדתי חכמים מאדום ותבונה מהר עשו, יש תורה בגוים אל תאמן, דכתיב מלכה ושריה בגוים אין תורה. ולכך המלכות, הם היונים, לא היו מתנגדים לישראל כי אם בתורתם... ולפיכך האומה הזאת בקשו שיכתבו להם חכמים התורה יונית, כמו שמפורש במגילה (ט, א), אף כי בודאי אין לאומה הזאת חלק בתורה, כמו שאמרנו, ומכל מקום בקשו לכתוב להם התורה בלשון שלהם, וזה מורה שהחכמה שייך להם ביותר מן שאר האומות. ולכך דרשו ז"ל יפת אלקים ליפת וישכן באהלי שם (בראשית ט, כז), ופרשו ז"ל (מגילה ט, ב) א"ר חייא בר אבא היינו טעמא דכתיב יפת אלקים ליפת, יפיותו של יפת יהא באהלי שם, כלומר מן היופי של בני יפת, וזהו לשון יוני שהוא היפה יותר, יהיה התורה באהלי שם, כי מותר להיות התורה בלשון שלהם, וכל זה מפני שיש להם החכמה יותר משאר אומות. והקירוב הזה עצמו היה גורם שרצו לאבד מהם התורה, כי אין גבור מתקנא אלא בגבור שכמותו, ולפיכך רצו לאבד מהם התורה. וע"ע שם עמ' כא: והתבאר, כי מלכות יון הוא מוכן להתנגד לישראל במה שיש להם תורה ומצות אלקית, כי אל מלכות זו שייך לה החכמה שהיא שכל האדם בלבד, לא השכל האלקי הנבדל, אשר היא התורה האלקית, שהיא השכל הנבדל האלקי לגמרי. ועי' תורה אור מקץ מא, א: והיונים הם בחינת חכמה דקליפה, חכמות חיצוניות כמו פילוסופיא שבזמן ההוא היו פילוסופים המכחישים בנבואה, ולכן טמאו כל השמנים של בחינת חכמה שבקדושה (עי' זוה"ק צו לד, א), שרצו להשכיחם תורתך כו'. וראה דרך מצותיך להצמח צדק מצות נר חנוכה עא, ב: כי הנה היונים בקשו להשכיחם תורתך, לפי שנתפשטה אז חכמה יונית שהוא הפילוסופיא, ורצו להתגבר על חכמת הקבלה האלקית ויסודותיה המסורות לנו מאין סוף ב"ה על ידי משה בחיר ה', וזהו ענין מאמר רז"ל

[והפירוש, שעיקר החכמה הוא הביטול, והחכמה מאין תמצא (איוב כח, יב), והוא לבטל חכמתו ושכלו, זה עיקר החכמה באמת]. אבל יון היה חכם להרע (ע"פ ירמיה ד, כב), דהיינו לילך רק אחר חכמתו[לח], ועל ידי שקלקלו האמונה נטמאו המחשבות.

וכשגברו, העיקר האמונה. ואפשר זה שם 'חנוכה', שבחינת 'כה' היא אמונה, כלומר כה תעשו ולא בשום שינוי, רק להיות נמשך אחר השי"ת אף מה שאינו מובן בשכל. [והמשכיל יבין שהוא בחינת תורה שבעל פה[לט] שהוא אמונה[מ]].

וזה שאמרו ז"ל בפסיקתא (רבתי ג, א) ובמדרש (תנחומא נשא כט) ילמדנו מותר השמן כו' אל תאמר איני מקיים מצות זקנים כו'[מא]. שעיקר ענין חנוכה אמונת חכמים, להאמין שיש בכל דבר נקודה חיות מלמעלה מהטבע, וממילא יש כח בחכמים שדביקים בשורש, לתלות מעשה תחתונים בלמעלה מהטבע, ולכן אסור להשתמש בנר חנוכה שהיא קודש, כנ"ל.

ויש לפרש גם כן שם 'חנוכה' כמו חנוך לנער על פי דרכו (משלי כב, ו), והיינו להאמין לחכמים, כענין שאל אביך ויגדך (דברים לב, ז), לשמוע דבריהם אף במה שאין משיגים על פי השכל:

(ליל ה) **אא"ז מו"ר זצלה"ה פירש** הרגיל בנר (שבת כג, ב), להביא

(שבת כא, ב) שטמאו כל השמנים שבהיכל, שר"ל השפעת החכמה הבאה בהשגה אלינו... והוא מה שהפילוסופים לא יאמינו דבר, אלא ידעו מה שידעוהו על פי שכל האנושי, כמו מציאת ה' ואחדותו והיותו קדמון ונצחי, בעבור שזה דבר שאי אפשר להאמין בחילוף ח"ו, מפאת שכל האנושי המושג בראיית העין, כי מבשרי אחזה אלוה (איוב יט, כו), אבל מה שלא ידעוהו כחשו ויאמרו לא הוא, ולכן יכחישו על ההשגחה בעבור איזו טענה חלושה אשר יקשה להם, ויכחשו כל מצות ה' ויאמרו מה לו אם יאכל בשר בחלב וכה"ג, לא כן השרישנו הקבלה האמיתית להאמין בה' ובמצותיו כי הוא למעלה מעלה מבחינת חכמה והשגה, ולית מחשבה תפיסא ביה כלל אפילו חכמה עילאה... ותכלית החכמה היא האמונה בפנימיות התורה ובסודותיה, וזה היה הנס דחנוכה בהתגברות החכמה האלהית על החכמה יונית שהיא הפילוסופיא כנ"ל. [לה] ראה דברי הרמב"ן בפרשת אחרי טז סוף פסוק ח: ...כי היינו צריכים לחסום פי המתחכמים בטבע הנמשכים אחרי היוני [אריסטו שר"ין], אשר הכחיש כל דבר זולתי המורגש לו, והגיס דעתו לחשוב הוא ותלמידיו הרשעים, כי כל ענין שלא השיג אליו הוא בסברתו איננו אמת. וראה עוד בדרשתו תורת ה' תמימה, כתבי רמב"ן ח"א עמ' קמז. ועי' לקמן תרמ"ב ד"ה איתא במדרש: כמו שאומרים ("על הנסים") להשכיחם תורתך ולהעבירם מעל 'חוקי' רצונך, פירוש, חכמת התורה, שבזה לא היה להם השגה, וחוקים שהם כלי טעם (ראה רש"י אחרי יח, ד) רצו לבטל מבני ישראל.

[לו] עי' זוה"ק נשא קמח, א: מאי כ"ה, היא כתרא עשיראה קדישא דמלכא כו'. [וע"ע מאורי אור מערכת הכ"ף, אות יג]. ועי' תקו"ז הקדמה יז, א: מלכות פה, תורה שבעל פה קרינן לה. [לז] עי' וירא תרנ"ה ד"ה במדרש ויפקח.

[לח] ז"ל התנחומא: ילמדנו רבינו, נר חנוכה שהותיר בה שמן ביום ראשון, מהו להדליק בה בשני, כך שנו רבותינו נר חנוכה שהותיר בה שמן ביום ראשון, מוסיף עליו כל שהוא ומדליקו ביום שני... אבל הותיר ביום שמיני, עושה לו מדורה בפני עצמו, למה, כיון שהוקצה למצוה אסור להשתמש ממנו. לא יאמר אדם איני מקיים מצות זקנים הואיל ואינן מן התורה, אמר להם הקב"ה בני אין אתם רשאין לומר כך, אלא כל מה שגוזרים עליכם תהיו מקיימין, שנאמר (דברים יז, י-יא) ועשית על פי התורה אשר יורוך, למה, שאף על דבריהם אני מסכים, שנאמר (איוב כב, כח) ותגזר אומר ויקם לך. וכן הוא בפסיקתא, ומסיים: אמר לו הקב"ה לאו בני, אלא כל מה שהם גוזרים עליך קיים, שנאמר על פי התורה אשר יורוך, למה, שאף עלי הן גוזרין, שנאמר ותגזר אומר ויקם לך.

(9)

ההארה והתחדשות אל ההרגל. וכן פירש שתכלה רגל, דכליא רגלא דתרמודאי (שם כא, ב), שהוא גם כן להסיר ההרגל והטבע. וכן פירש נר לרגלי דבריך (תהלים קיט, קה), טובל בשמן רגלו (דברים לג, כד), ודפח"ח[לט].

ועל פי זה נראה לפרש שם 'חנוכה' גם כן על ההתחדשות, כי היו תחת יד מלכות יון בגלות, וכל ד' מלכיות הם בהטבע וגשמיות, וכתיב (קהלת א, ט) אין כל חדש תחת השמש[מ], אבל בנס שהוא למעלה מן הטבע[מא], ממילא בא התחדשות, וזה חינוך והתחדשות, כנ"ל.

ובאמת כל גלות הוא רק כדי להיות תמיד ההתחדשות, וכן פירשו בזוה"ק וישב (קעט, א) ילד מסכן (קהלת ד, יג), שהיצר טוב על ידי שהוא תמיד בסכנה, שהיצר הרע עושה תמיד תחבולות להפיל האדם, על ידי זה יש לו התחדשות תמיד, ונקרא ילד נער כו' עיין שם, אבל כשאין מורא מביא הרגל, ולכך יצר הרע נקרא מלך זקן (שם) עיין שם[מב]. וכל הגלות תמיד רק כדי שיהיה אחר כך התחדשות כנ"ל, ולכך אחר שיצאו ממלכות יון, נתחדש אצלם מלכות שמים מחדש, ויצאו מן הרגילות והטבע כנ"ל, והנס מסייע בימי חנוכה להביא הארה ממה שלמעלה כנ"ל.

וחז"ל כתבו טעם ההלל בחנוכה, הללו עבדי ה' (תהלים קיג, א) ולא עבדי יון, עיין שם במגילה (יד, א)[מג]. והפירוש, לברר שאלו הד' מלכיות אין להם שורש ויסוד, רק כדי להביא התחדשות, ולהיות אחר כך הגאולה ביותר תוקף ועוז.

וכתיב ("על הנסים") רבת את ריבם כו', ונראה שהיו בני ישראל אז במדריגה שפילה עד שסבלו הטבע, ולא יצאו לריב כלל עם היונים, בפרט לנקום לא היה

[לט] ע"ע לקמן תרל"ב ליל ה, תרל"ה ליל ד, תרמ"ז ד"ה ושם חנוכה, תרנ"ט ד"ה מזוזה, ליקוטים חנוכה ל, א המשך ד"ה בפסיקתא, שם לה, ב. [ועי' כתר שם טוב אות נז]. [מ] עי' חיי שרה תרל"א ד"ה אא"ז [הא']: והכלל הוא, כמו שכתוב (קהלת א, ט) אין כל חדש תחת השמש, כמו כן להיפוך, כל מה שלמעלה מהשמש - חוץ לטבע, יש תמיד התחדשות, כי חיות ה' שיש בכל דבר, הוא תמיד חדש, כמו שאומרים (פרקי "יוצר אורי") מחדש בכל יום כו', ופירוש 'תמיד' בכל רגע. ועיין זוה"ק משפטים קטו, ב: אמר לון רעיא מהימנא, מארי דמתיבתאן ידענא בכו דאתון ידעין, אבל ההוא דמחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית, יחדש לן חדושין, דהא ודאי אמר קהלת (קהלת א, ט) אין כל חדש תחת השמש, אבל למעלה מן השמש יש לו. ועיין עוד זוה"ק שלח קע, ב. וראה פרקי דרבי אליעזר פרק נא: ר' יונתן אומר והא כתיב אין כל חדש תחת השמש, אמרו לו הצדיקים מתחדשים וכל מעשיהם, אבל הרשעים אין להם דבר חדש תחת השמש. [מא] עי' לעיל הערה י. [מב] ע"ע וישב תרל"ב ד"ה אא"ז, שם תרמ"ד ד"ה וישב, ליקוטים וישב כו, ב ד"ה רבות רעות צדיק. [מג] ז"ל הגמרא: ...שאין אומרים הלל על נס שבחוצה לארץ, יציאת מצרים דנס שבחוצה לארץ היכי אמרינן שירה... רבא אמר בשלמא התם הללו עבדי ה' (תהלים קיג, א) ולא עבדי פרעה, אלא הכא הללו עבדי ה' ולא עבדי אחשורוש, אכתי עבדי אחשורוש אנן. וע"ע ערכין י, ב. וראה פסיקתא רבתי ב, א: ולמה קורין את ההלל, מפני שכתוב (תהלים קיח, כז) אל ה' ויאר לנו, ולמה אין קורין בפורים כתיב (אסתר ג, יג) להשמיד להרוג ולאבד, אלא שאין קורין אלא על מפלתה של מלכות, ומלכות של אחשורוש היתה קיימת, לכן אין קורין, אבל במלכות של יון שכילה אותה הקדוש ברוך הוא, התחילו נותנים הימנון ושבח ואומרים לשעבר היינו עבדים לפרעה, עבדים ליון, ועכשיו עבדיו של הקב"ה אנו, הללו עבדי ה' (תהלים קיג, א).

٤٩٧ ـ ٤٩٧ ـ ٤٩٧ ـ

(דה"ל כ"ט) כי כל בשמים ובארץ, ולר' בזוהר (ח"ל לא.) דהיינו מדת לדיק דלחיד בשמיא ולרעא, פי' שמחבר הגוף עם הנשמה, [אשרי מי שזוכה למדה זו, כדאי' במדרש רבה פ' בחקותי אם בחקותי תלכו, חקות שחקקתי בהם שמים וארץ שנא' אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי, והיינו מדת היסוד, וע"ז נאמר ולא תגעל נפשי אתכם, שהנשמה לא תגעל את הגוף, דזהו מדת לדיק דלחיד בשמיא היינו הנשמה ולרעא היינו הגוף]. וכן הוא בבית המקדש, שנא' כמגדל דוד צוארך (שיר השירים ד'), ובחי' מגדל הוא שראשו מגיע השמימה, והיינו דהביהמ"ק הי' בנחי' סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, שהוא הי' המחבר בין שמים וארץ. ולכן כשהי' לשרו של עשו שליטה בגיד הנשה ונפגם מדת היסוד שהוא המחבר שמים וארץ זה גרם להחריב הביהמ"ק, ולזאת ע"י החרמודיים שהמה פסולים ופגמו במדה שמחברת שמים וארץ, על ידיהם חרב המקדש. והנה בגר תוכה אי' שזמנה עד שתכלה רגל מן השוק ומפרש בגמ' דהיינו עד דכליא רגלא דחרמודאי, דע"י גר תוכה נתקן מדת הרגלים, מדת ירך של שמאל, והיינו עד דכליא רגלא דחרמודאי שנ"ח מכלה הממזרים והפסולים מן העולם, והוא הכנה לביהמ"ק, וזהו ענין תוכח הבית שהי' בתוכה ע"י החשמונאים, והבן. הרי מבואר דענין גר תוכה הוא כענין עול גיד הנשה לתקן ירך של שמאל וכנ"ל, ושפיר מרומזים ג' מצות אלו שבת וגיד הנשה ותוכה בפסוק אחד, ופסוק זה אמרו יוסף דייקא שג' מצות אלו שייכים למדתו מדת היסוד וכנ"ל.

וענין זה דתוכה שייך במיוחד למדת יוסף הצדיק, מרומז גם בנבואת זכרי' (פ') דכתיב כי דרכתי לי יהודה קשת מלאתי אפרים ועוררתי בניך ציון על בניך יון ושמתיך כחרב גבור, ופירש שם רש"י דקאי על מלחמת החשמונאים עם היוונים, והנה אי' דציון בגמטריא יוסף, והיינו דע"י מדת יוסף זכו לנצח את היונים.

ד] ובמה שבארנו דמדת יוסף מתקן פגם גיד הנשה, יתבאר ג"כ הפסוק ויזרח לו השמש כאשר עבר את פנואל, ועי"ז נחרפא מצלעתו, דהענין בזה הוא, דהנה יעקב נקרא שמש כמבואר במדרש (רבה ר"פ ויצא) על הפסוק כי בא השמש שאמרו מלאה"ש אחא שימשא עיי"ש, ואי' בזוה"ק (ח"ב ג.) נגד הבריח דאיקרי שמש, ועלי' איתמר כי שמש ומגן ה' אלקים, שמש ומגן דא בריח קדישא, מה שמש זרח ואנהיר על עלמא אוף הכי בריח קדישא זרח ואנהיר גופא דב"נ, מגן מה מגן איהו לאגנא עליה דב"נ אוף הכי בריח קדישא מגן עלי' דב"נ, ומאן דנטיר לי' ליה נזקא בעלמא דיכיל למקרב בהדיה, ע"כ, ומדה זו היא המרפא את הפגם של גיד הנשה וכנ"ל, ועי"ז נחרפא יעקב, ודו"ק.

ה] והנה התאבקות המלאך עם יעקב הי' בעת שיעקב שמר אז על הפך של שמן רומז לחכמת התורה, והיינו דהמלאך רצה לשלוט על חכמת התורה, אבל לא יכול לו, אך עכ"פ ויגע בכף ירכו, היינו שהי' לו עכ"פ איזה נגיעה, היינו עירוב טוב ורע, וזהו מה שרצו היונים להכניס לתוך התורה חכמות חיצוניות בחי' עץ הדעת, שהוא בחי' גיד הנשה שנעשה ע"י עץ הדעת, כדאי' שע"י עץ הדעת נתהוה בחי' הערלה באדה"ר, אבל יעקב שמר על עצם הפך שלא יהי' לו שליטה עליו, והיינו ששמר על חכמת התורה שלא תיפגם, והיינו תורה שבע"פ, ולזה אמר שנצחו את היוונים החיל אז התגברות

התורה שבעל פה, וכן מצינו שגזרו אז כמה גזירות שלא יהא להם שייכות עם הגויים, כדאי' בגמ' (ע"ז לו:) דצ"ד של חשמונאים גזרו וכו'. ורציתי דבר חידוש בחת"ם שרשב"י גילה סודות התורה בל"ג בעומר, והקב"ה גילה למשה סודות התורה בחנוכה, ע"כ, והענין בזה הוא, שאז נתגלה גילוי אור הגנוז, ואור הגנוז הוא הענ החיים, ועץ החיים ועץ הדעת סותרים זא"ז, וחכמת יוניה הוא עץ הדעת טוב ורע, וכשמצלחים זאת זוכין לעץ החיים, ולכן בחנוכה שנצחו את החכמת יוניה זכו לאור הגנוז, אז גילה הש"ת סודות התורה למשה, וכל זה הי' מכוחו של יעקב ששמר את הפך של שמן. ודוגמת זה מצינו גם בחנוכה שצריך לשמור הקדושה מהקליפה, וכידוע מהאר"י ז"ל שלכך אסור ליהנות מנ"ח כדי שהקליפות לא יהנו מקדושת אור הנרות, שמבואר ברוקח גודל קדושת אורם שהוא מאור הגנוז המאיר בכל המקומות, ולכך מדליקין ל"ו נרות כנגד אור הגנוז ששימש ל"ו שעות, וזהו אורו של משיח, וע"ז כתיב וירא א' את האור כי טוב, (עי' בחנוכה בבני מאמר ב'), והרי זה ממש כענין יעקב ששמר שלא יהי' להם אחיזה בקדושת התורה וכנ"ל ודו"ק.

ו] והנה עכשיו אנו עוסקים בסעודת דוד מלכא משיחא, ויש לקשר סעודה זו עם חנוכה בכמה אופני, א] דהנה ביארנו דענין חנוכה הוא להעלות ולתקן אף המדרגות הנמוכות ולהכניסם לתוך הקדושה, וזה הי' גם בעבודת דוד המלך ע"ה, כדאי' דדוד הי' עובד כל ימיו לעשות מלילה יום, ומחול קודש, ולגלות מדת מלכות בעולם, ולעתיד לבוא יעביר מיתה מן העולם. ב] דהנה ביארנו דגם חנוכה הי' על ידי מדת יוסף הצדיק, ומצינו דיוסף ויהודה שייכים לזה, כדכתיב (עמוס ט') ונגש חורש בקוצר ודרך ענבים במושך הזרע, ואי' ע"ז במדרש (בראשית רבה פ' נ"ג) חורש זה יהודה שנא' אריכיב אפריים יחרוש יהודה, קוצר זה יוסף שנאמר והנה אנחנו מאלמים אלומים. ג] דמבואר בבני יששכר (מאמר תורה אור אות ע"ז) דחנוכה הוא הכנה לאורו של משיח כדכתיב ערכתי נר למשיחי. ד] דאי' מהמגיד מקאזנין זי"ע (עי' בסוף ס' נר ישראל בהגהות על רב האי גאון) כי נר חנוכה ונר שבת בחי' אחת הם, ולכן במול"ש ממשיכים נרו של שבת לחול, ונר חנוכה ג"כ מנותה למעה מי', וזהו בחי' מלכות שעלי' כתיב רגלי' יורדות מות, להעלות הקדושה מכל המדרגות התחתונות.

דרוש ד'

בו יבואר הענין שתקנו י"ג השתחויות כנגד י"ג פירצות שפרצו היונים. ויבואר מש"א היונים כתבו לכם על קרן השור אין לכם חלק בא' ישראל.

א] פעם אחת שאל אחד את האדמו"ר מסקווירא זצ"ל, מהו הטעם שאוכלים בחנוכה "לאטקעס", והי' שם הרה"ח ר' חיים אייזיק ע"ה ופנה אליו האדמו"ר זצ"ל וישאלהו אם הוא יודע איזה טעם, ויען ר' חיים אייזיק איך וויים ניט, אבער ביי אונז האט מען ניט געפרעגט, ויאמר האדמו"ר מסקווירא זצ"ל שהוא שמע טעם ש"לאטקע"

ספר זכרון שמואל
תק"ו
הרה"ג ר' שמואל ישכר דוב
טויבענפלד
ז"ל

הוא מלשון "לחטע", היינו עלאי, והכוונה להשים עלאי על הי"ג פירלות שפרלו היוונים בחומת בית המקדש, ע"כ.] [וידוע העובדה, בחסיד א' של בעל החידושי הרי"ם שהי' גר בגאליליא והי' רגיל להיות בכל ר"ה אצל רבו, ואירע לו בשנה אחת שלא הי' יכול לנסוע, ובביתו לא הי' רולה לישאר בר"ה, ויתייאש בדעתו שהיות שהי' סמוך לדזיקוב על כן יסע על ר"ה להרה"ק ר' אליעזר מדזיקוב זצ"ל, והנה בגאליליא המנהג לאכול בליל ר"ה "ראדישלעך", ויהי בעת עריכת השולחן בליל ר"ה ויאמר הרה"ק מדזיקוב זצ"ל עניים ורמזים וגימטריאות על השם "ראדיש", והנה החסיד הלזה לא הי' רגיל לשמוע כזאת אצל רבו, ובעבל הדברים בלבו ויחשוב הלא כשיולאים ממדינת גאליליא אין המאכל הלזה נקרא בשם "ראדיש" ומה מקום יש לומר ד"ת כאלו. ויהי אחר איזה זמן כשבא לפני רבו בעל החידושי הרי"ם ויתגלל לפניו שלא הי' אפשר לבא אליו לר"ה, ויספר לו שהי' בר"ה אצל הרה"ק מדזיקוב, וישאלהו החי' הרי"ם האם שמע שם איזה ד"ת, ויען ויאמר בלשון ביטול, ששמע שאמר איזה ד"ת על השם ראדיש, הלא אם יולאים מגאליליא ואין המאכל נקרא ראדיש בעליס כל דבריו, ויען החי' הרי"ם ויאמר, לדבריך יש פקפוק על מה שמניחים ד' פרשיות בתפלין, שהרי חז"ל למדו הדבר מתיבת ולעטפת עע בכתפי שתים פת באפריקי שתים, ולדבריך מי שאינו דר בכתפי ובאפריקי מהיכן יודע הוא איך לקיים מצות תפילין, אלא ודאי שהתורה מרמזת גם על לשון אחד, כי יש שבעים לשון ולכולם יש מקור, ולזאת לא תקשה יותר קושיות כאלו, ע"כ.]

ב] ולהבין איך משימים עלאי, דהיינו איך מתקנים הפירלות של היוונים, נקדים, דהנה במס' מדות (פ"ב מ"ג) תנן, לפנים ממנו סורג וכו' ושלש עשרה פרלות היו בו שפירלום מלכי יון חזרו וגדרום וגזרו כנגדן י"ג השתחוויות, ע"כ, והנה מדתקנו י"ג השתחוויות נגד הי"ג פרלות, נראה דהוא זה לעומת זה וכל השתחויה היא תיקון כנגד פירלה אחת, ולריך ביאור מהו התיקון בזה כנגד הפירלה. גם יש להבין למה פרלו היוונים י"ג פרלות דוקא. גם יש להבין משאחז"ל (בראשית רבה פ"ב) שאמרו להם היוונים כתבו לכם על קרן השור אין לכם חלק באלקי ישראל.

ג] ונראה לבאר, דהנה בלעם אמר לבלק בנה לי בזה שבעה מזבחות והכן לי בזה שבעה פרים ושבעה אילים (במדבר כ"ג), ופי' רש"י שהוא כנגד הז' מזבחות שעשו האבות, והענין בזה הוא דהנה מספר שבעה מורה על הז' מדות שהם ז' ימי הבנין, [וזהו הענין ששבת הוא היום השביעי, ושמטה היא השנה השביעית, ויובל הוא בסוף השמטה השביעית, כמו שהאריך בזה החינוך (מצוה ש"ו)], והנה ענין הקרבנות הוא להעלות הז' מדות אל שורשן, והשורש הם הג' ראשונות, וזהו לשון קרבן לקרב העולמות והאורות, וזהו ג"כ ענין מזבח, שהוא מאבנים הרבה ומתחברים ונעשים אחד, ודבר זה עשו האבות ע"י הז' מזבחות שבנו, והנה בלעם רלה להפריד הקב"ה מכנסת ישראל, היינו שהקב"ה לא יקרא אלקי ישראל דייקא אלא אלקי כל העולם כולו בשוה, וכמבואר במדרש רבה (במדבר פ"כ) שעתן ואמר לא נאה לך שתהא נעבד מע' אומות ולא מאומה אחת, ועל כן עשה ז' מזבחות והקריב שבעה פרים ושבעה אילים, שרלה להראות בזה שגם הוא אף שהוא מן האומות יכול לעשות מזבחות ולהקריב קרבנות, דהיינו שגם הוא יכול

לאחד הפרודים ולקרב העולמות והאורות, ואי"כ למה בחרת בישראל דייקא, וכן אי' בזוה"ק (ח"ג קלח.) על מה שאמר בלעם ואנכי אקרה "כה" היינו שרלה לעקור בחי' כה, דהיינו השכינה וכנסת ישראל, ורלה להפריד כנסת ישראל מהקב"ה, כי התחברות של העולמות הוא הקב"ה וכנס"י, וכל ההשפעות באים לישראל ועל ידם באה ההשפעה להאומות, כמו שאמר הקב"ה לאברהם להיות לך לאלקים ולזרעך אחריך (בראשית י"ז), היינו שהקב"ה ייחד שמו רק על ישראל, וזה לא רלה בלעם וכל האומות כי רלונם הוא לקבל ההשפעה בעצמם, וכמו שהאריך בזה מהר"ם אלקבץ בהקדמתו לספר מנות הלוי על מגילת אסתר.

והנה גם היוונים רלו לבטל את זאת, וגם הם רלו לקבל ההשפעה בעצמם, על כן אמרו כתבו לכם על קרן השור אין לכם חלק באלקי ישראל, היינו שלא רלו שיהי' אלקי ישראל דייקא, רק אלקי כל העולם כולו בשוה. ועל כן עשו י"ג פרלות באומת ביהמ"ק, מפני שרלו לעשות פירלה בבחי' אחד גי' י"ג, דהנה אנו אומרים (בתפלת מנחה בשבת) אחה אחד ושמך אחד ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ, ושמך אחד מוסד על התורה, וכדאי' קוב"ה ואורייתא וישראל חד הוא (זוהר ח"ג עג.), בבחי' שלהבת הקשורה בפתילה שהתורה היא השמן ונפש ישראל הפתילה, והם רלו לבטל אחדות זה ולהפריד את כנסת ישרא' מהקב"ה. ולכן בימי חנוכה שמתבטל כוונת הרשעים ונעשה יחוד הקב"ה וכנס"י, אומרים בהפטורה בשבת חנוכה וגלו גויים רבים אל ה' ביום ההוא והיו לי לעם ושכנתי בתוכך וגו', היינו שהשראת השכינה תהי' בישראל, ואומות העולם יהיו טפלים אל ישראל, דזהו ההיפוך ממה שרלו היוונים.

ודבר פלא, כי הנה ראיתי במדרש (בראשית רבה פ' נ"ט) שדרש על הפסוק (שמות ג') כי לא יעבדו ד' אלקים דבר כי אם גלה סודו אל עבדיו הנביאים, יעקב זיוג שנים כנגד שנים ומשה זיוג שנים כנגד שנים, יהודה כנגד מלכות בבל, זה נמשל כארי וזה נמשל כארי, זה נמשל כארי גור אריה יהודה, וזה נמשל כארי קדמייתא כאריה, ביד מי מלכות בבל נופלת ביד דניאל שהוא בא משל יהודה. בנימין כנגד מלכות מדי, זה נמשל כזאב וזו נמשלה כזאב, זה נמשל כזאב בנימין זאב יערף וגו', וזו נמשלה כזאב ואדו חיוה אחרי חגינה דמיה לדב ר' חגינא אמר לדב כתיב דב היה שמה וכו', ביד מי מלכות מדי נופלת ביד מרדכי שהוא בא משל בנימין. לוי כנגד מלכות יון, זה שבע שלשי וזו מלכות שלשית, זה אותיותיו משולשין וזו אותיותיה משולשין, [וראיתי כתוב שגם צורת האותיות דומים זה לזה שהנו"ן דומה ללמ"ד אלא שסדר האותיות בלוי הוא להיפוך מציון], אלו תוקעי קרנים ואלו תוקעי סולפירים, אלו לובשי כובעים ואלו לובשי קיסים, אלו לובשי מכנסים ואלו לובשי פמלניא, אלו מרובים באוכלסין ואלו מועטין באוכלסין באו מרובים ונפלו ביד מועטין, באיזו זכות מברכתו של משה שנא' ממן מתנים קמיו, ביד מי מלכות יון נופלת ביד בני חשמונאי שהם משל לוי. יוסף כנגד מלכות אדום, זה בעל קרנים וזה בעל קרנים, זה בעל קרנים בכור שורו הדר לו, וזה בעל קרנים ועל קרניא עשר די בראשה, זה פירש מן הערוה וזה נדבק בערוה, זה חס על כבוד אביו וזה ביזה על כבוד אביו, זה כתיב בו את האלקים אני ירא וזה כתוב בו ולא ירא אלקים, ביד מי מלכות נופלת ביד משוח מלחמה שהוא בא משל יוסף, ע"כ, הרי מבואר דלוי הוא כנגד יון, ולפי דברינו יומתק מאד, כי מבואר במדרש פ' שמות (וא"ר

שאם אתה יכול לבטל מישהו אחר — אל תבטל אותו. א

הרה"ג ר' יוסף גרינוואלד נבי"ל
אל"ר ור"מ ד"ר פאפו

מאמר יח

ביאור המדרש כתבו לכם על קרן השור וכו'

א.

במדרש (נ"ר פ"נ) על הפסוק (בראשית א' ב') והארץ היתה תוהו ובהו וחושך וגו', וחושך זה גלות יון שהחשיכו עיניהם של ישראל בגזירותיהם שהיתה אומרת להם כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלקי ישראל וכו', ע"כ. ויש לדקדק למה ציוה להם לכתוב דייקא על קרן השור שאין לכם חלק באלקי ישראל.

ויש לפרש על פי דרכו של אאמו"ר זצ"ל שפי' דשור היינו יוסף ע"ד (דברים לג) בכור שורו הדר לו, וקרן השור מרמז על עבודתו וגדולתו של יוסף. ויש לבאר עד"ז כי יוסף ירד למצרים כדי להכניע בכח קדושתו כוחות הטומאים של מצרים ולטהר האויר למען לא יפלו בני"י במ"ט שערי טומאה, ופתח שער בעבודתו הקדושה שיהי' פתח פתוח ועומד גם לדורות הבאים לעת מצוא שבני"י לא יוכלו מעצמם להאיר את נפשם מגודל משכת הגלות, וע"י שיאיר ויזרים בקרנם האור של עבודת יוסף הצדיק יוכלו להתחזק, והוא שעמדה להם גם בימי היונים שיתחזקו עצמם ואל ילכו בחושך, ועי"ז זכו בני"י בימים ההם לניסים ולנפלאות להתחזק עצמם ולהאיר נפשותיהם מתוך גודל החשכות, אבל היונים הרשעים היו חכמים להרע ע"כ רצו לבטל עבודתו של יוסף וכוחותיו שפעל גם לדורות.

והיינו דקאמר במדרש שהחשיכו עיניהם של ישראל במה שאמרו להם כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלקי ישראל, היינו שלא יאיר עוד עבודתו של יוסף הנקרא קרן השור, ויפלו בחושך, עד שהאיר הקב"ה את עיניהם באור המנורה, והיינו טעמא שהנס היה ע"י המנורה לפי שרצו היונים להניח חשכות בישראל ע"כ זה לעומת זה עשה הקב"ה נס במנורה אור שהאיר נפשות ישראל באור גדול.

*

ב.

אז יאמר לפרש המדרש כתבו לכם **על קרן** השור וכו', דידוע מסה"ק דאף כשנמנע האדם מלקיים מצות ה' בפועל, מ"מ אם משתוקק לקיימם ג"כ חשוב בעיני המקום, דמחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה (קידושין מ.) ומדה זאת השריש יוסף הצדיק, כי שם יוסף הוא על הכתוב (בראשית ל) יוסף ה' לי בן אחר, בן מרמז על מצות ומעש"ט, (ע"ד עיקר תולדותיהם של צדיקים מצות ומעש"ט), שצריך להשתוקק תמיד לקיים עוד מצות ה' ולא יתפסק במה שעשה עד עכשיו, ולהכי נקראים כל ישראל על שם יוסף כדכתיב (עמוס ה') שארית יוסף, והנה היונים היו חכמים להרע וידעו שפיר דבזה גרידא שיבטלו את ישראל מלקיים מצות ה' עדיין לא יוכלו להפיק זממם הרע, לפי שבמחשבה עדיין משתוקקים בני"י לקיים מצות ה' וזה חשוב מאוד לפניו יתב', ע"כ רצו היונים להעביר מצות בני"י השתוקקותם לקיים מצות הבורא.

והיינו דאמרינן (שבת כא:) כשנכנסו היונים בהיכל וכו' וטמאו כל השמנים, דשמן מרמז על חכמה ע"ד הכ' (קהלת ט) ושמן על ראשך אל יחסר, דהיונים רצו לטמא הדעת ולהכניס מינות ואפיקורסות בלבותם ר"ל, והש"ת הי' בעוזרם שלא עלתה בידם לבלע מחשבתם ומאווייהם הרע, ונשאר פך אחד של שמן דמרמז שעוד נשאר בבני"י קצת רצון לקיים התוה"ק, ועשה הקב"ה נס דמעט שמן הטהור ניתוסף ונתרבה עד שהדליקו ח' ימים, דהיינו דמיעוט הרצון והחכמה דקדושה שהיה להם ניתוסף ונתרבה ונדלק בחזרה בתוך לבבם מחשבות טהורות לעבדו ית"ש בלהב רשפי אש, והיינו דאמרו המשיכו עיניהם של ישראל, דקאי על עיני השכל ע"ד דאמרינן בתפלתינו בברכת אהבה רבה והאר עינינו בתורתך, שהיונים רצו להחשיך ולטמא שכלם של ישראל שלא יהי' להם רצון להש"ת ע"כ אמרו כתבו לכם על קרן השור, דשור מרמז על יוסף כדכתיב (דברים לג) בכור שורו הדר לו דיוסף הפרים מדת השתוקקות דאף כשבלתי אפשר לקיים מצות ה' בפועל עכ"פ ישתוקק האדם במחשבה לעבדו ית"ש, וחלת רצו היונים לבטל, ולכן אמרו כתבו לכם על קרן השור דייקא שאין לכם חלק באלקי ישראל, כלומר שגם במחשבה שבלב מחשבו שאין לכם חלק באלקי ישראל לאפוקי ממדת יוסף, שצריך להשתוקק בלב לקיים רצונו ית"ש.

ג.

עוד יש לפרש כתבו לכם על קרן השור וכו', ולכאורה טעמא בעי למה דייקא על קרן השור.

ויש לומר דאמרו חז"ל (נ"ק ג:) בנזקי השור, דהקרן אין לו הגאה להזיקו, וי"ל ע"ד רמז מוסר דיש ג' בחינות בעבירה, א' מה שהגוף נהנה וילרו מתגבר בו, וע"ז הוי קצת אונס כשילרו תוקפו ולא הי' בכחו להתגבר נגדו, אמנם יש עבירות שאין לגוף הנאה מהם, וע"ז ליכא טענת אונס שהי' צריך להתגבר על יצרו והוי פושע, וזהו בבחי' נזקין של קרן השור שאין לה הגאה מהזקה, והיונים היו חכמים להרע ורצו להגביר כוח דסטרא אחרא להחטיא את ישראל באופן שהוא יומר קשה, בבחי' קרן השור, והיינו דאמרו כתבו לכם על "קרן השור" דייקא שאין לה הגאה מהזיקא באופן זה יתגברו כוחות הטמאות שלא יהי' לכם חלק באלקי ישראל שיעשו עבירות בפשיעה, והקב"ה הפר עצתם ולא יכלו לפעול מזממתם הרעה.